

עוצמה רכה יהודית-ישראלית

חזון למאה העשרים ואחת

פרופ' שרון פרדו

הקדשה

חזון זה מוקדש לזכרו של פרופסור יחזקאל דרור ז"ל, נשיאו המכונן של המכון למדיניות העם היהודי, ומגדולי ההוגים האסטרטגיים הבולטים של מדינת ישראל. לפני יותר משני עשורים הוא עודד אותי לכתוב את מסמך האסטרטגיה הראשון של המכון בנושא העוצמה הרכה, מתוך אמונה כי לעוצמתם של רעיונות, ערכים, תרבות ולגיטימיות חשיבות לאומית ובינלאומית שאינה נופלת מזו של עוצמה צבאית וכלכלית. פרופ' דרור לא ביקש נחמה מחשבתית ולא הסתפק בניתוחים אלגנטיים, אלא תבע חשיבה אסטרטגית אחראית וארוכת טווח, כזו המודעת למחיריהן של טעויות ולכובד האחריות ההיסטורית. חזון זה הוא גם מחווה לזכרו, ביטוי להכרת התודה שאני רוחש לו ולמורשתו האינטלקטואלית.

תקציר

השבעה באוקטובר 2023 היה היום הרצחני ביותר בתולדות העם היהודי מאז השואה. המלחמה בעזה והמבצעים בלבנון ובאיראן עיצבו מחדש את סביבתה הביטחונית של מדינת ישראל, ובמקביל גם שינו מהיסוד את המציאות שבה חיים יהודים ברחבי העולם. במדינות מרכזיות ברחבי העולם הפך השיח על ישראל ועל העם היהודי לשיח של מלחמה, כיבוש, סכסוך, ושנאה, והאנטישמיות האלימה הגיעה לממדים שלא נודעו מאז סיומה של מלחמת העולם השנייה.

עוצמה צבאית הכרחית להגנה על חיי אדם, להרתעת אויבים ולהבטחת הביטחון. אולם אין בכוחה של עוצמה צבאית לבדה לבסס לגיטימיות, לעורר אמון או לטפח שותפויות. אלה נשענים על "עוצמה רכה", הלא היא היכולת להשפיע באמצעות תרבות, ערכים, חינוך, מדע, חדשנות, מוסדות, יצירה ורשתות אנושיות.

חזון זה מציע מסגרת מושגית חדשה להבנת העוצמה הרכה היהודית-ישראלית במאה ה-21. טענתו המרכזית היא שאמנם העם היהודי מחזיק באחד ממאגרי העוצמה הרכה העשירים בעולם, אלא שהוא בלתי מתואם. במשך אלפי שנים צבר העם היהודי נכסים ייחודיים ויוצאי דופן בתחומי המדע, התרבות, החינוך, הפילנתרופיה, החדשנות, המשפט, הרפואה, הספורט והאמנות. נכסים אלה, שהתפתחו לאורך דורות, אינם זוכים כיום למיצוי אסטרטגי.

לצד עדכון תפיסת העוצמה הרכה של ג'וזף נאי, החזון מציע מסגרת מושגית חדשה, "מטריצת העוצמה הרכה היהודית", המרחיבה את המודל המקובל ומתאימה אותו למאפייניו הייחודיים של העם היהודי, כציוויליזציה גלובלית וכעם בעל מדינה ריבונית ותפוצות. המטריצה נשענת על ארבעה סוגי הון משלימים: הון ציוויליזציוני (מורשתי), הון ידע וחדשנות, הון חברתי והון יצירתי.

בחלקו השני של החזון מוצג סדר יום אסטרטגי הכולל שורת המלצות אופרטיביות לחיזוק העוצמה הרכה היהודית-ישראלית.

בין היתר מוצעים הקמת מועצה גלובלית לעוצמה רכה יהודית, פיתוח מדד עוצמה רכה יהודית, חיזוק הפעילות במוסדות בינלאומיים, הרחבת שיתופי פעולה מדעיים ותרבותיים, גיבוש אסטרטגיות אזוריות כלפי ארצות הברית, אירופה, רוסיה, סין, הודו והעולם המוסלמי, השקעה בחינוך ובדיפלומטיה דיגיטלית, וקידום דיפלומטיית ספורט, תרבות ומדע.

החזון קורא לראות בעוצמה הרכה לא כלי משלים בלבד, אלא נדבך מרכזי בביטחונם הלאומי של מדינת ישראל ושל העם היהודי. אם העוצמה הצבאית מבטיחה את היכולת לשרוד, הרי שהעוצמה הרכה היא זאת שמעצבת את מרחב הלגיטימיות, השותפויות וההשפעה שבתוכו ייקבע עתידם.¹

מבוא: מזירה עוינת למשבר תודעתי

העם היהודי ומדינת ישראל מתמודדים זה שנים עם סביבה בינלאומית מורכבת ולעיתים עוינת. כבר בראשית שנות האלפיים התברר כי ישראל ניצבת במוקד של מתקפות מדיניות, משפטיות, תקשורתיות ולעיתים אף אלימות, שלהן היו השלכות ישירות גם על מעמדן של קהילות יהודיות ברחבי העולם. ועידת דרבן בשנת 2001, שבה הוסט המאבק בגזענות לעבר דה-לגיטימציה של ישראל ושל הציונות, סימנה נקודת מפנה. האינתיפאדה השנייה, גל הטרור, מבצע חומת מגן, חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק בעניין גדר הביטחון משנת 2004 המחישו כבר בראשית המאה ה-21 כי עוצמתה של מדינה אינה נמדדת עוד רק בכוחה הצבאי. לגיטימיות, משפט בינלאומי, מוסדות רב-צדדיים ודעת הקהל העולמית הפכו אף הם לזירות מרכזיות של מאבק והשפעה.

אותה תקופה חשפה גם את מגבלותיה של תפיסה ישראלית מסורתית שראתה בזירה הבינלאומית מרחב עוין מטבעו ולכן נטתה להמעיט בחשיבותם של מוסדותיה. תפיסה זו נשענה על ניסיון היסטורי ממשי של אפליה והטיה, אך תרמה גם לצמצום מעורבותה של ישראל בזירות שבהן מתעצבים נורמות, לגיטימיות וסדרי יום. כאשר מדינות וקהילות אינן משקיעות לאורך זמן בבניית אמון, בשפה משותפת, בקשרים מוסדיים ובשותפויות, הן מגלות בשעת משבר כי מלאי האמון והלגיטימיות שברשותן מוגבל.

המציאות שנוצרה לאחר טבח השבעה באוקטובר 2023 חמורה בהרבה. מתקפת חמאס הייתה אירוע מכונן בתולדות ישראל והעם היהודי. היא ערערה את תחושת הביטחון הבסיסית של יהודים בישראל ובתפוצות והמחישה שאנטישמיות אלימה אינה נחלת העבר. ישראל נדרשה להפעיל את מלוא עוצמתה הצבאית כדי להגן על אזרחיה, להשיב את ההרתעה ולמנוע את הישנות האסון. אולם המלחמה והמבצעים שהתפתחו בעקבותיה בעזה, בלבנון ובאיראן הפכו במהירות גם למשבר של לגיטימיות בינלאומית.

במוקדים רבים של השיח הבינלאומי החלה ישראל להיתפס בראש ובראשונה דרך עדשת המלחמה. בתוך חודשים ספורים היטשטשה ההבחנה בין מדינת ישראל, ממשלת ישראל והעם היהודי. יהודים בארצות הברית, בצרפת, בקנדה, בבריטניה, בארגנטינה, בגרמניה, ברוסיה, באוסטרליה ובמדינות נוספות מצאו את עצמם מזוהים עם מדיניות שלא הם עיצבו ועם מלחמות שלא הם ניהלו. במקביל חלה עלייה חדה בהיקף התקריות האנטישמיות ברחבי העולם. יהודים נרצחו ברחובות ערים, בתי כנסת, בתי ספר ומוסדות קהילתיים הותקפו, וסטודנטים יהודים היו יעד להטרדות, לאיומים ואף לאלימות בקמפוסים. ברשתות החברתיות התפשטו במהירות תאוריות קונספירציה, עיוותים היסטוריים ודימויים אנטישמיים ישנים בלבוש חדש.

אין זה רק משבר של הסברה או של דיפלומטיה ציבורית. זהו משבר של לגיטימיות, אמון ותפיסה, המשפיע על מעמדה של ישראל ועל ביטחון ותחושת השייכות של קהילות יהודיות ברחבי העולם.

למשבר זה תרמו כמובן גם גורמים חיצוניים, ובהם אנטישמיות, מאמצים שיטתיים לדה-לגיטימציה של ישראל ויחס בלתי מאוזן מצד חלק מהמוסדות הבינלאומיים, הארגונים הבינלאומיים ואמצעי התקשורת. עם זאת, ניתוח אסטרטגי מחייב גם מידה של בחינה עצמית. לצד זאת, גם מדיניותן של ממשלות ישראל, אופן הצגת יעדיהן וסגנון התנהלותן בזירה הבינלאומית השפיעו לעיתים על שחיקת העוצמה הרכה של ישראל ושל העם היהודי. הרכה בכך אינה מחלישה את זכותה של ישראל להגן על עצמה ואינה מטשטשת את אחריותם של גורמים עוינים. להפך, היא מחזקת את אמינותו של הדיון האסטרטגי ומאפשרת לגבש מדיניות יעילה יותר לחיזוק העוצמה הרכה של ישראל ושל העם היהודי.

במאה ה-21, מוניטין בינלאומי הוא נכס אסטרטגי. הוא משפיע על יחסי חוץ, על שותפויות מדעיות, על השקעות, על תיירות, על חילופי חוקרים וסטודנטים, על תרבות, על ספורט, על שיתופי פעולה הומניטריים ועל תחושת הביטחון של קהילות מיעוט. כאשר מדינה או עם מאבדים לגיטימיות, גם הישגיהם בתחומי הביטחון, הכלכלה, המדע, הרפואה, המשפט, התרבות והספורט מתקבלים בחשדנות. מנגד, עוצמה רכה מעניקה מרחב פעולה רחב יותר, מחזקת את האמון ומגדילה את היכולת להשפיע גם בתקופות של מחלוקת.

כאן ניצב הפרדוקס היהודי במלוא עוצמתו. מעטים העמים שהשפיעו על הציוויליזציה האנושית כפי שהשפיע העם היהודי. היהדות עיצבה את הנצרות ואת האסלאם, שתי הדתות הגדולות בעולם. הוגים יהודים תרמו תרומה מכרעת לפילוסופיה, לכלכלה, לפסיכולוגיה, למדעי המדינה ולמשפט. מדענים יהודים שינו את פני הפיזיקה, הכימיה, הרפואה, המתמטיקה ומדעי המחשב. יוצרים, אמנים, מוזיקאים, סופרים ויזמים הותירו חותם עמוק על התרבות העולמית. מדינת ישראל הוסיפה לכך הישגים יוצאי דופן בחקלאות, ברפואה, בטכנולוגיה, בהתפלת מים, בסייבר, בחדשנות ובמאבק במדבור.

ואף על פי כן, השיח העולמי על העם היהודי ועל ישראל נשלט כיום במידה רבה בידי הסכסוך הישראלי-פלסטיני והמלחמות במזרח התיכון. זהו האתגר האסטרטגי המרכזי של העשור הקרוב: כיצד למנוע מהסכסוך למחוק מהתודעה העולמית את רוחבה ועומקה של הציוויליזציה היהודית ואת תרומתה לאנושות.

התשובה אינה יכולה להתבסס על עוצמה צבאית בלבד. היא מחייבת חזון ואסטרטגיה ארוכת טווח לעוצמה רכה יהודית וישראלית, המשלימה את העוצמה הצבאית ומחזקת את הלגיטימיות, האמון והשותפויות שעליהן נשענת השפעתם של ישראל ושל העם היהודי.

עוצמה רכה וחיוניותה לעם היהודי

ג'וזף נאי (Joseph Nye) הגדיר עוצמה רכה כ"יכולת להשיג את מבוקשך באמצעות משיכה ולא באמצעות כפייה או תשלום. היא נובעת ממידת האטרקטיביות של תרבותה של מדינה, של ערכיה הפוליטיים ושל מדיניותה. כאשר מדינותנו נתפסת כלגיטימית בעיני אחרים, עוצמתנו הרכה מתחזקת."²

עוצמה רכה אינה תעמולה, אינה דיפלומטיה ציבורית ואינה אהדה רגעית. היא גם אינה תחליף לעוצמה צבאית או כלכלית. עוצמתה טמונה ביכולתה לעצב סביבה שבה מדינות, מוסדות, קהילות ואנשים נכונים יותר להקשיב, לשתף פעולה, ללמוד, להזדהות ולעיתים אף לעמוד לצדך. היא אינה מבטיחה הסכמה, אך מצמצמת התנגדות; אינה מונעת ביקורת, אך מקשה על דמוניזציה; ואינה מחליפה ביטחון, אלא מרחיבה את בסיס הלגיטימיות, האמון והשותפויות שעליהם נשען הביטחון לאורך זמן.

הצורך של ישראל ושל העם היהודי בעוצמה רכה אינו מקרי. הוא נובע מחמישה מאפיינים מבניים המעצבים את מעמדם ואת אתגריהם בזירה הבינלאומית.

ראשית, העם היהודי קטן מאוד מבחינה דמוגרפית. גם לאחר הקמתה של מדינת ישראל, היהודים מהווים חלק זעיר מאוכלוסיית העולם. נכון לחודש ינואר 2024, האוכלוסייה היהודית בעולם הוערכה בכ־15.7 מיליון נפש.³ מספרם המצומצם של היהודים מחייב אותם להישען על בריתות, שותפויות, רשתות ידע, קשרים תרבותיים ומערכות של אמון.

שנית, ישראל היא מדינה קטנה הפועלת בסביבה גאופוליטית מורכבת ולעיתים עוינת. ביטחונה נשען על עוצמתה הצבאית, אך גם על מידת הלגיטימיות הבינלאומית שממנה היא נהנית. לגיטימיות זו היא המאפשרת לישראל להפעיל את כוחה בעת הצורך תוך שמירה על מרחב פעולה מדיני, משפטי ודיפלומטי.

שלישית, מערכת היחסים בין ישראל לבין התפוצות היהודיות יוצרת מציאות אסטרטגית ייחודית, שכמעט אין לה מקבילה בעולם. מדיניותה של ישראל משפיעה במישרין על מעמדן ועל ביטחונן של קהילות יהודיות שחבריהן אינם אזרחי ישראל, ואילו מצבן של קהילות אלה משפיע על ביטחונה, על זהותה ועל מעמדה הבינלאומי של ישראל. משום כך, העוצמה הרכה היהודית אינה יכולה להיות ישראלית בלבד, אך גם אינה יכולה להיות נחלתן הבלעדית של קהילות התפוצות. עליה להתבסס על חזון משותף, על אחריות הדדית ועל אסטרטגיה משותפת של ישראל ושל העם היהודי.

רביעית, עידן המידע והמהפכה הדיגיטלית הפכו את מאבקי התודעה למהירים, חזותיים ורגשיים מאי פעם. בעבר עוצבו תדמיות באמצעות ועידות בינלאומיות, כלי תקשורת ממוסדים ודיפלומטיה רשמית. כיום סרטון קצר, תמונה, פוסט ברשתות החברתיות או קמפיין דיגיטלי עשויים לעצב תפיסות בקנה מידה עולמי בתוך שעות ואף דקות.

חמישית, האנטישמיות בת־זמננו פועלת במקביל במרחבים הדתי, הפוליטי, המשפטי, התרבותי והדיגיטלי. היא משלבת מוטיבים דתיים עתיקים עם תאוריות קונספירציה, דימויים גזעניים, שיח אנטי־קולוניאלי, טיעונים משפטיים ושפת זכויות האדם. משום כך, גם ההתמודדות עמה אינה יכולה להיות ביטחונית בלבד. עליה לשלב כלים חינוכיים, תרבותיים, משפטיים, דיגיטליים, מוסדיים וערכיים.

ג'וזף נאי הצביע על שלושה מקורות מרכזיים של עוצמה רכה: מדיניות, ערכים ותרבות. שלושם מוסיפים להיות חיוניים גם כיום. אולם המקרה היהודי חורג מהמסגרת התאורטית שפיתח נאי. בשונה ממדינות לאום אחרות, העם היהודי נשען על נכסים החורגים מגבולותיה של מדינה אחת, ובהם תפוצות גלובליות, מורשת בת אלפי שנים, רשתות חינוך ומחקר, מוסדות קהילתיים, זיכרון היסטורי, פילנתרופיה, הישגים מדעיים, דיפלומטיה ספורט ורשתות קשרים בין לאומיות.

לפיכך מציע חזון זה את מטריצת העוצמה הרכה היהודית. אין היא באה להחליף את תפיסתו של נאי, אלא להרחיב אותה ולהתאימה למציאות הייחודית של העם היהודי ושל מדינת ישראל במאה ה־21.

מטריצת העוצמה הרכה היהודית

המקרה היהודי שונה מזה של מרבית המדינות הריבוניות. במשך קרוב לאלפיים שנה הפעיל העם היהודי השפעה בינלאומית ניכרת גם ללא מדינה ריבונית. השפעה זו נשענה על טקסטים, מוסדות, מסחר, קהילות, בתי מדרש, אוניברסיטאות, רשתות פילנתרופיות, תרגום, הגירה, אמנות וידע. הקמתה של מדינת ישראל הוסיפה לעוצמה זו ממד חדש של ריבונות, ביטחון, דיפלומטיה, כלכלה, מדע, תרבות, חקלאות, חדשנות וטכנולוגיה. עם זאת, העולם היהודי מוסיף להתקיים כרשת גלובלית חוצת גבולות, הפועלת במקביל למדינת ישראל ובשיתוף עמה. משום כך, העוצמה הרכה היהודית אינה זהה לעוצמתה הרכה של ישראל, אף שהשתיים שלובות זו בזו.

העוצמה הרכה של ישראל נשענת על תרבותה, מוסדותיה, מדיניותה, כלכלתה, הישגיה המדעיים והטכנולוגיים, הישגיה בחקלאות ובחדשנות, ויכולתה לפעול כשותפה בינלאומית. העוצמה הרכה היהודית כוללת את כל אלה, אך חורגת מגבולות המדינה. היא נשענת גם על היהדות כציוויליזציה בת אלפי שנים, על התפוצות היהודיות, על רשתות החינוך, המחקר והקהילה, על הפילנתרופיה, על השואה והזיכרון ההיסטורי, על התרבות, על הספורט, על הפעילות ההומניטרית ועל תרומתם של יהודים לחברות שבהן הם חיים.

מכאן שהעוצמה הרכה היהודית אינה נכס של מדינת ישראל בלבד ואף לא של התפוצות היהודיות בלבד. היא תוצר של יחסי הגומלין בין שתיהן, והיא מתעצבת באמצעות שילוב של נכסים, מוסדות, ערכים ורשתות הפועלים בזירה גלובלית.

לשם המשגתה מוצעת "מטריצת העוצמה הרכה היהודית", המבוססת על ארבעה סוגי הון המשלימים והמחזקים זה את זה.

הון ציוויליזציוני (מורשתי)

ההון הציוויליזציוני, הוא הרובד העתיק והעמוק ביותר של העוצמה הרכה היהודית. הוא נשען על אלפי שנות זיכרון, טקסט, מוסר, משפט, פרשנות, השואה, חינוך וחיים קהילתיים. התנ"ך, הספרות הרבנית, השפה העברית, ירושלים, השבת, מועדי ישראל, ערכי הצדק והאחריות, קדושת החיים, מרכזיות הלימוד והציווי לזכור, הם כולם נכסים מרכזיים של הון זה.

השפעתו של ההון הציוויליזציוני היהודי חורגת הרחק מעבר לעולם היהודי. הנצרות והאסלאם ינקו מהיהדות יסודות תאולוגיים, מוסריים ומשפטיים, וערכיה השפיעו על התפתחות רעיונות של צדק, כבוד האדם, שלטון החוק, אחריות חברתית, זיכרון וחירות בחלקים נרחבים של העולם. בעת החדשה הפכו גם זיכרון השואה והמאבק באנטישמיות לרכיבים מרכזיים בעיצובו של הסדר הדמוקרטי שלאחר מלחמת העולם השנייה, ובמיוחד בתהליך שיקומה ואיחודה של יבשת אירופה.

ירושלים היא מהנכסים החשובים ביותר של ההון הציוויליזציוני היהודי. היא מקור של קדושה, זיכרון ותקווה עבור יהודים, נוצרים ומוסלמים, ובה בעת גם מוקד למחלוקת פוליטית ולמתחים בין־דתיים. משום כך, ירושלים היא מקור מרכזי לעוצמה רכה יהודית־ישראלית, אך גם אתגר מתמשך. אופן ניהולה, פיתוחה והצגתה לעולם אינו רק סוגיה מוניציפלית או ביטחונית, אלא גם סוגיה אסטרטגית של עוצמה רכה.

טבח השבעה באוקטובר 2023 העניק להון הציוויליזציוני משמעות מחודשת. הוא המחיש כי הזיכרון ההיסטורי והביטחון בהווה כרוכים זה בזה, והזכיר עד כמה חיוני לחבר בין זיכרון השואה, ההיסטוריה היהודית והאנטישמיות בת־זמננו. עם זאת, אסור שהמורשת היהודית תצטמצם לנרטיב של רדיפה וקורבנות בלבד. עוצמתו של ההון הציוויליזציוני טמונה ביכולתו להציג את היהדות גם כציוויליזציה של חיים, יצירה, התחדשות, אחריות, ידע ותקווה.

הון ידע וחדשנות

ידע וחדשנות הם ממקורות העוצמה העמוקים, המתמשכים והמשפיעים ביותר של העם היהודי. במשך מאות שנים של פיזור, שימוש החינוך, הלמדנות והחתיירה לידע ולחדשנות מנגנונים של הישרדות, ניידות חברתית ושימור זהות. בית המדרש, הספר, הוויכוח והפרשנות היו במידה רבה תחליף לריבונות פוליטית ואפשרו לעם היהודי לשמר רציפות תרבותית ואינטלקטואלית גם בהיעדר מדינה.

בעת החדשה הפך הון הידע והחדשנות היהודי לנכס בעל השפעה עולמית. יהודים תרמו תרומה יוצאת דופן לפיזיקה, לרפואה, לכלכלה, לפסיכולוגיה, למדעי המחשב, למשפט, לפילוסופיה, למדע המדינה, ליחסים בינלאומיים, לסוציולוגיה, לספרות ולתחומי דעת רבים נוספים.

במקביל, התבססה ישראל כאחת ממובילות החדשנות בעולם וכמוקד בינלאומי של מחקר, חדשנות ופיתוח, במיוחד בתחומי הסייבר, הרפואה, המים, החקלאות, הבינה המלאכותית, המאבק במדבור וטכנולוגיות אזרחיות וביטחוניות.

להון הידע והחדשנות יתרון אסטרטגי מובהק, משום שהוא מסוגל לעיתים לחצות מחלוקות פוליטיות. חוקרים משתפים פעולה מתוך מחויבות למצוינות מדעית ומתוך צורך בנתונים, במעבדות, במימון, בסיקור עמיתים, בכישרונות וברשתות מחקר בינלאומיות. משום כך, שיתופי פעולה מדעיים מסוגלים לשמר ערוצי תקשורת גם בתקופות של מתיחות מדינית.

הניסיונות להחרים חוקרים ומוסדות אקדמיים ישראליים מאז טבח השבעה באוקטובר 2023 אינם פוגעים רק באקדמיה הישראלית. הם מערערים גם את אחד ממקורות העוצמה הרכה החשובים ביותר של ישראל ושל העם היהודי, ופוגעים ביכולתו של המדע לשמש גשר בין חברות ותרבויות.

משום כך, תחומי הרפואה, בריאות הציבור, המים, החקלאות, הבינה המלאכותית, המאבק במדבור, הקיימות ושינויי האקלים צריכים לעמוד במרכז אסטרטגיית העוצמה הרכה היהודית והישראלית. כל מעבדה משותפת, כל תוכנית חילופי חוקרים וסטודנטים, כל מיזם רפואי וכל מחקר בינלאומי אינם רק הישגים מדעיים. הם גם ביטוי לדיפלומטיית מדע, מקור לאמון בינלאומי ומרכיב מרכזי בעוצמתם הרכה של ישראל ושל העם היהודי.

הון חברתי

ההון החברתי הוא אחד ממקורות העוצמה הייחודיים ביותר של העם היהודי. במשך דורות נבנתה רשת גלובלית צפופה של קהילות, מוסדות וארגונים, המקשרת בין יהודים החיים בעשרות מדינות. בתי ספר, בתי כנסת, אוניברסיטאות, בתי חולים, קרנות, עמותות, תנועות נוער, מוסדות תרבות, ארגוני סיוע, רשתות עסקיות וארגונים קהילתיים יוצרים יחד תשתית חברתית יוצאת דופן בהיקפה, ברציפותה וביכולתה לחבר בין קהילות הפזורות ברחבי העולם.

רשת זו מאפשרת גיוס מהיר של משאבים בשעת חירום, תמיכה בקהילות פגיעות, מימון מחקר, הקמת מוסדות, סיוע הומניטרי, שיח בין-דתי, חילופי נוער והפצת ידע. לא פחות מכך, היא יוצרת גשרים בין ישראל לבין החברות שבהן חיות הקהילות היהודיות בתפוצות, ומאפשרת שיתוף פעולה גם בתקופות של מתיחות מדינית.

התפוצות היהודיות הן נכס אסטרטגי מהמעלה הראשונה, ולא רק מקור לתמיכה בישראל. יהודי ארצות הברית, אירופה, אמריקה הלטינית, רוסיה, אוסטרליה, דרום אפריקה ומדינות נוספות מכירים לעומק את השפה הפוליטית, התרבותית והחברתית של מדינותיהם. הם מבינים כיצד פועלים מוסדות המדינה, מערכות המשפט, המפלגות הפוליטיות, האקדמיה, התקשורת, ארגוני החברה האזרחית ומוסדות התרבות. לא אחת, הקהילות היהודיות מסוגלות ליצור ערוצי קשר ואמון שממשלות מתקשות לבנות.

משום כך, הקשר בין ישראל לבין התפוצות היהודיות חייב להתבסס על הדדיות. ישראל מעניקה לתפוצות מרכז ריבוני, תרבות עברית, חדשנות, ביטחון וזהות. התפוצות, מצדן, מעניקות לישראל ידע מקומי, היכרות עם חברותיהן ומדינותיהן, קשרים אזרחיים, מומחיות מקצועית, גיוון תרבותי ונוכחות בינלאומית. יחד יוצרות ישראל והתפוצות היהודיות מערכת אחת של עוצמה רכה יהודית.

ביטוי ייחודי נוסף של ההון החברתי היהודי הוא דיפלומטיית הספורט. דיפלומטיית ספורט היא שימוש אסטרטגי ומתמשך בספורט, בספורטאים, בארגוני ספורט ובאירועי ספורט לקידום יחסי חוץ, מסחר, פיתוח, חינוך, בריאות הציבור, תדמית, מוניטין וקשרים בין אנשים.⁴ במאה ה-21 הפך הספורט לאחת מהשפות האוניברסליות של האנושות ולפלטפורמה רבת עוצמה ליצירת אמון, הידברות ושיתוף פעולה.

ישראל כידוע היא אינה מעצמת ספורט במובן המסורתי של המושג, אולם דווקא משום כך תרומתה בתחום לא נבחנת במספר המדליות של ספורטאיה, אלא ביכולתה לנצל את הספורט כפלטפורמה לבניית קשרים, אמון ושיתופי פעולה. הישגיה של ישראל בענפים כגון ג'ודו, גלישת רוח, התעמלות מכשירים, התעמלות אמנותית וספורט פאראולימפי ממחישים כיצד מצוינות ממוקדת מייצרת נראות והשפעה בינלאומית החורגות ממשקלה הדמוגרפי.

אגודות הספורט היהודיות, חילופי ספורטאים ומאמנים, הספורט הפאראולימפי, הספורט הלהט"בי (לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים), מחקר אקדמי בתחום דיפלומטיית הספורט ושיתופי פעולה עם אגודות ספורט בינלאומיות יכולים להפוך לכלים מרכזיים בבניית העוצמה הרכה היהודית והישראלית. כל תחרות, משלחת, מחנה אימונים או פרויקט משותף יוצרים קשרים אנושיים שלעתים קרובות ממשיכים להתקיים גם כאשר היחסים המדיניים נקלעים למשבר.

משחקי המכביה הם נכס ייחודי של דיפלומטיית הספורט היהודית. מדובר באחד מאירועי הספורט הרב-ענפיים הגדולים בעולם, המפגיש אלפי ספורטאים ישראלים ויהודים מרחבי העולם לצד משתתפים ממדינות נוספות. הגם שערכם הספורטיבי דל, המשחקים מחזקים את הקשר בין ישראל לתפוצות היהודיות ומאפשרים בניית רשתות מקצועיות, חינוכיות ותרבותיות.

כפי שניסח זאת נלסון מנדלה: "לספורט יש הכוח לשנות את העולם. יש לו הכוח לעורר השראה. יש לו הכוח לאחד אנשים בדרך שמעטים הדברים האחרים מסוגלים לה. [...] ספורט יכול ליצור תקווה במקום שבו היה פעם רק ייאוש. הוא חזק יותר מממשלות בשבירת מחסומים."⁵ דיפלומטיית הספורט ממחישה כיצד מפגש אנושי, תחרות הוגנת וערכים משותפים יכולים להפוך לכלי אסטרטגי של השפעה, הרבה מעבר למגרש המשחקים.

הון יצירתי

ההון היצירתי הוא אחד ממקורות המשיכה הבולטים של העוצמה הרכה היהודית. הוא כולל ספרות, מוזיקה, קולנוע, תיאטרון, הומור, אמנות, עיצוב, עיתונות, קולינריה, טלוויזיה, מדיה דיגיטלית ותרבות פופולרית. לאורך הדורות תרמו יהודים תרומה יוצאת דופן לכל אחד מתחומים אלה, אולם עושר יצירתי זה עדיין אינו מתורגם באופן שיטתי לנכס אסטרטגי של העוצמה הרכה היהודית והישראלית.

ליצירה התרבותית יתרון ייחודי על פני הדיפלומטיה הרשמית. היא מעוררת סקרנות במקום לדרוש הסכמה, יוצרת הזדהות במקום ויכוח ומאפשרת מפגש אנושי גם כאשר השיח הפוליטי מקוטב. ספר חושף את הקורא לעולמות חדשים, סרט מגיע לקהלים רחבים שמעולם לא יקראו מסמך מדיניות, מוזיקה חוצה שפה וגבולות, קולינריה יוצרת מפגש בלתי אמצעי, ומוזיאון או תערוכה מעוררים מחשבה. לעיתים, יצירת תרבות אחת מעצבת את דימויה של אומה יותר מאלפי הצהרות רשמיות.

חשיבותו של ההון היצירתי גוברת עוד יותר בעידן הדיגיטלי. צעירים ברחבי העולם פוגשים תרבויות באמצעות סרטונים, הסכתים, סדרות, רשתות חברתיות, משחקי מחשב, סרטים תיעודיים ותוכן עצמאי. אם הסיפור והנרטיב היהודים אינם נוכחים במרחבים אלה, אחרים יספרו אותם במקום העם היהודי. ואם הם נוכחים רק דרך מלחמות, טרור, הסכסוך הישראלי-פלסטיני או השואה, הרי שתיווצר תפיסה חלקית ומעוותת של הזהות היהודית.

המשימה אינה ליצור תעמולה, אלא להרחיב את המרחב התרבותי שבו העולם פוגש את העם היהודי. יש להציג את היהדות ואת ישראל במלוא מורכבותן: כציוויליזציה של יצירה, מחשבה, הומור, ביקורת, רוחניות, מדע, חדשנות וחיי קהילה; כתרבות המשלבת מסורת והתחדשות, דתיות וחילוניות, מזרחים, ספרדים, אשכנזים, מוסלמים, דרוזים, נוצרים, ישראל ותפוצות. ככל שהעולם יפגוש יותר את חיי היומיום, את היצירה ואת המגוון האנושי של העם היהודי, כך יפחת כוחם של סטריאוטיפים ויתחזקו מקורות המשיכה של העוצמה הרכה היהודית.

ההון היצירתי מעניק לעוצמה הרכה היהודית את פניה האנושיות. הוא הופך רעיונות, ערכים וזהויות לחוויה תרבותית, ובכך יוצר חיבור רגשי עמוק יותר מכל מסר מדיני.

מדיניות, ערכים ותרבות: משולש היסודות והרחבתו

ג'וזף נאי הצביע על שלושה מקורות מרכזיים של עוצמה רכה: מדיניות, ערכים ותרבות. גם עוצמתם הרכה של ישראל ושל העם היהודי נשענת על יסודות אלה, אך התמורות במערכת הבינלאומית, ובייחוד מאז טבח השבעה באוקטובר 2023, מחייבות לבחון אותם מחדש. אולם שלושת היסודות הללו אינם ממצים את מקורות העוצמה הרכה היהודית. המקרה היהודי חורג מהמודל הקלאסי של מדינת הלאום: הוא נשען על ציוויליזציה בת אלפי שנים, על מדינה ריבונית, על תפוצות גלובליות ועל רשתות ידע, קהילה ותרבות חוצות גבולות. משום כך, לצד שלושת המקורות שעליהם הצביע נאי, מוצעת כאן "מטריצת העוצמה הרכה היהודית", המבוססת על ארבעה סוגי הון: ציוויליזציוני, ידע וחדשנות, חברתי ויצירתי. המטריצה אינה מחליפה את משולש היסודות של נאי, אלא מרחיבה אותו ומתאימה אותו למציאות הייחודית של העם היהודי במאה ה-21.

מדיניות

מדיניותה של ישראל היא אחד הגורמים המשפיעים ביותר על עוצמתה הרכה ועל מעמדו של העם היהודי בעולם. כאשר ישראל נתפסת כמדינה הפועלת מתוך צורך ביטחוני ברוך, בהתאם לעקרונות המשפט הבינלאומי ותוך מאמץ לצמצם את הפגיעה באזרחים, היא מחזקת את הלגיטימיות שלה ואת מקורות המשיכה שלה. כאשר היא נתפסת כמי שפועלת בניגוד לנורמות בינלאומיות, או שאינה מסבירה את מדיניותה ואינה מקיימת שיח עם הקהילה הבינלאומית, עוצמתה הרכה נשחקת.

ניסיון השנים האחרונות מלמד שגם כאשר השימוש בעוצמה צבאית מוצדק ואף הכרחי, אופן קבלת ההחלטות, הסברתן לציבור הבינלאומי ויישומן בפועל משפיעים במישרין על העוצמה הרכה של ישראל ושל העם היהודי. לא כל ביקורת בינלאומית היא בהכרח אנטישמית או מוטה, כשם שלא כל ביקורת היא בהכרח עניינית. משום כך, יישום חזון העוצמה הרכה של העם היהודי במאה ה-21 מחייב הבחנה בין דה-לגיטימציה ואנטישמיות לבין ביקורת עניינית, לצד בחינה מתמדת של הדרכים לצמצום המחירים התודעתיים של מדיניות ביטחונית הכרחית.

יודגש, שאין פירוש הדבר שישראל צריכה להתפשר על ביטחונה כדי לזכות באהדת העולם. נהפוך הוא. מדינה שאינה מגינה על אזרחיה מאבדת גם היא את הלגיטימיות שלה. אולם גם השימוש המוצדק בכוח מחייב הסבר מוסרי, משפטי ומדיני. עוצמה צבאית ללא עוצמה רכה עשויה להניב הישגים טקטיים, אך גם לגבות מחירים אסטרטגיים.

בהקשר זה נודעת חשיבות מיוחדת למוסדות הבינלאומיים. ישראל והעם היהודי נוטים לעיתים לראות בארגון האומות המאוחדות (האו"ם), בבתי הדין ובטריבונלים הבינלאומיים ובארגונים רב-צדדיים זירות עוינות בלבד. לעיתים קרובות יש לכך בסיס ממשי. אולם הימנעות מהשתתפות פעילה אינה מצמצמת את השפעתם, אלא מותירה את עיצוב הנורמות והלגיטימיות בידי אחרים. גם לנוכח הטיה, חיוני להיות נוכחים בזירות אלה, להשפיע עליהן, לכונן קואליציות, להכשיר מומחים, להוביל יוזמות ולפעול בשפת המשפט והמוסדות הבינלאומיים.

ערכים

העם היהודי נושא עמו מערכת ערכים עשירה ובה תיקון עולם, כבוד האדם, קדושת החיים, צדק, אחריות, זיכרון, חינוך, מחויבות לחלש, "לא תעמוד על דם רעך" ו"ואהבת לרעך כמוך".

אלה אינם רק ערכים דתיים או קהילתיים. ערכים אלה יכולים לשמש בסיס לפעולה יהודית בעלת השפעה גלובלית.

במאה ה־21 נבחנים ערכים באמצעות מעשים. קיימות ושינויי אקלים, בריאות עולמית, ביטחון תזונתי, פליטים, בינה מלאכותית, חינוך, פערים חברתיים, זכויות נשים, זכויות מיעוטים, זכויות להט"ב, מגפות וטכנולוגיות מתקדמות הן הזירות שבהן מתעצבת כיום הלגיטימיות הערכית של מדינות ושל עמים. כדי לחזק את עוצמתם הרכה, על ישראל והעם היהודי להיות שותפים פעילים בזירות אלה באמצעות מחקר, חדשנות, סיוע הומניטרי, דיפלומטיה ושיתופי פעולה בינלאומיים.

הדבר נכון במיוחד לאחר טבח השבעה באוקטובר 2023. כאשר השיח העולמי על ישראל ועל העם היהודי מתמקד בעיקר במלחמה, חשוב להבליט גם את תרומתם להגנה על החיים, לרפואה, למדע, לחינוך, לחדשנות ולחיזוק חוסן של חברות ברחבי העולם. אין מדובר בדחיקת השיח הביטחוני, אלא בהרחבת נקודת המבט.

תרבות

התרבות היא אחד ממקורות המשיכה החזקים ביותר של העוצמה הרכה היהודית והישראלית. אולם תרבות משפיעה רק כאשר היא נגישה. אין די ביצירה תרבותית עשירה. יש לתרגם אותה, להפיץ אותה, ללמד אותה ולהפוך אותה לחלק מהשיח התרבותי העולמי.

מדינות רבות משקיעות במשך עשרות שנים בדיפלומטיה תרבותית כחלק מאסטרטגיית העוצמה הרכה שלהן. צרפת, בריטניה, גרמניה, ספרד, איטליה, יפן, קוריאה הדרומית, סין ומדינות נוספות הבינו כי שפה, ספרות, קולנוע, מוזיקה, קולינריה ועיצוב הם נכסים אסטרטגיים.

גם ישראל והעם היהודי צריכים לאמץ גישה דומה. הרחבת תרגום הספרות היהודית והישראלית, חיזוק לימודי העברית, היידיש והלדינו, הקמת מרכזי תרבות, קידום פסטיבלי קולנוע, תערוכות נודדות, שיתופי פעולה עם מוזיאונים, הפקות טלוויזיה ותוכן דיגיטלי הם השקעה ארוכת טווח בעוצמתם הרכה של ישראל ושל העם היהודי. תרבות היא אחד הכלים המרכזיים לבניית אמון, לעיצוב תדמית ולחיזוק הלגיטימיות הבינלאומית.

הגלובליזציה והמהפכה הדיגיטלית: הזדמנות וסיכון

כבר בראשית המאה ה־21 היה ברור כי הגלובליזציה מעניקה לעם היהודי יתרונות משמעותיים, אך גם חושפת אותו לסיכונים חדשים. מצד אחד, יהודים ממלאים תפקידים מרכזיים בכלכלה, במדע, באקדמיה, בטכנולוגיה, בתקשורת ובתרבות. פיזורם הגלובלי, רשתותיהם הבינלאומיות וקשריהם חוצי הגבולות הופכים את העם היהודי לשחקן טבעי בעולם מקושר. מצד אחר, אותה נראות עלולה להזין תאוריות קונספירציה בדבר שליטה, השפעה נסתרת ונאמנות כפולה.

טבח השבעה באוקטובר 2023 והמלחמה והמבצעים שבאו בעקבותיו המחישו עד כמה העידן הדיגיטלי מעצים מגמה זו. הרשתות החברתיות מפיצות ידע, תרבות וסולידריות במהירות חסרת תקדים, אך גם מאיצות הפצת שנאה, הסתה ודיסאינפורמציה. האלגוריתמים מתגמלים זעם, קיטוב ותגובות רגשיות ואינם מעודדים מורכבות, הקשר היסטורי או דיון מושכל.

משום כך, יישום העוצמה הרכה היהודית חייב להיות דיגיטלי מעיקרו. אין די באתרי מידע רשמיים או בקמפיינים נקודתיים. נדרש מערך גלובלי ומתואם של מהנדסי נתונים, מומחי בינה מלאכותית, יוצרי תוכן, מספרי סיפורים, עיתונאים, חוקרים, מחנכים, אוצרים, אמנים, ספורטאים ויזמים דיגיטליים, שיפעלו יחד לבניית נוכחות יהודית עקבית ומשפיעה במרחב המקוון.

נוכחות זו צריכה להציע מגוון רחב של תכנים: קצרים ומעמיקים, פופולריים ואקדמיים, היסטוריים ועכשוויים, רגשיים ועובדתיים. עליה לפנות לקהלים מגוונים בשפות המרכזיות בעולם, ובהן אנגלית, מנדרינית, הינדי, ספרדית, ערבית, צרפתית, בנגלית, פורטוגלית, רוסית, אורדו ופרסית.

הדור הצעיר מעצב כיום את תפיסת עולמו בעיקר במרחבים הדיגיטליים. אם הסיפור היהודי לא יהיה נוכח בהם באופן עקבי, מגוון ואמין, אחרים יספרו אותו במקומו. ואם יוצג בעיקר דרך מלחמות, טרור, השואה והסכסוך הישראלי-פלסטיני, תתקבע תמונה חלקית ומעוותת של העם היהודי ושל ישראל.

דמוגרפיה, חינוך והמשכיות

עוצמה רכה תלויה גם בדמוגרפיה. העם היהודי קטן מאוד. בחלק מהתפוצות הוא הולך ומזדקן. שיעורי הנישואים הבין-דתיים, ירידה בהזדהות יהודית, התרחקות ממוסדות קהילתיים והיחלשות החינוך היהודי משפיעים על יכולתו לשמר רשתות, ידע, שפה וזהות.

עם זאת, דמוגרפיה אינה רק שאלה של מספרים. היא נמדדת גם בעומק הזהות, באיכות החינוך, במנהיגות, בקשרים בין-דוריים ובתחושת השייכות. קהילה קטנה, משכילה, מאורגנת, בטוחה בזהותה ומחוברת לעולם עשויה להפעיל עוצמה רכה רבה מזו של קהילה גדולה אך מפוצלת, חלשה מוסדית ונעדרת נרטיב משותף.

לכן, החינוך הוא רכיב מרכזי בחזון העוצמה הרכה היהודית. אין מדובר רק בחינוך יהודי פנימי, אלא גם בהנגשת הידע על העם היהודי, תרבותו ומדינת ישראל לקהלים שאינם יהודים. הדבר מחייב השקעה בלימודי יהדות באוניברסיטאות ברחבי העולם, בהכשרת מורים, בקורסים דיגיטליים, בחילופי סטודנטים, במלגות, בהוראת עברית, יידיש ולדינו, בלימודי מדינת ישראל, בחינוך שואה עדכני ובתוכניות מנהיגות לצעירים יהודים ולא יהודים. עתידה של העוצמה הרכה היהודית יוכרע, במידה רבה, בשאלה מה יודעת סטודנטית בת 20 על העם היהודי. האם היא מכירה אותו רק דרך עזה, השטחים הכבושים וההתנחלויות, הסכסוך, המלחמות והשואה, או גם דרך המדע, הספרות, השפה העברית, התנ"ך, הרפואה, המוזיקה, הקומדיה, הדמוקרטיה, היזמות, הפילנתרופיה ותיקון עולם.

ארצות הברית, אירופה, סין והודו

העוצמה הרכה היהודית אינה פועלת באופן בכל זירה. האתגרים, ההזדמנויות ודפוסי ההשפעה שונים בין ארצות הברית, אירופה, העולם המוסלמי, סין, הודו, אמריקה הלטינית ואפריקה, ולכן כל אחת מהן מחייבת אסטרטגיה ייעודית.

ארצות הברית הייתה ועודנה הזירה המרכזית של העוצמה הרכה היהודית. יהדות ארצות הברית נטועה בלב החברה האמריקאית ותורמת תרומה עמוקה לאקדמיה, לרפואה, למשפט, לתקשורת, לתרבות, לכלכלה ולחיים הפוליטיים. גם הברית בין ישראל לארצות הברית היא נכס אסטרטגי המשלב עוצמה קשה ועוצמה רכה ומעניק לישראל יתרונות ביטחוניים, מדיניים, כלכליים וטכנולוגיים.

עם זאת, מאז השבעה באוקטובר 2023 התעצמו המחלוקות סביב ישראל בארצות הברית, והן מקרינות גם אל מחוץ לגבולותיה, במיוחד במדינות שבהן היחס לארצות הברית נעשה ביקורתי יותר. במקביל, הקיטוב הפוליטי המעמיק בארצות הברית מחזק את התפיסה שלפיה ישראל והעם היהודי מזוהים בעיקר עם המחנה הרפובליקני. תפיסה זו, גם אם היא מפשטת מציאות מורכבת בהרבה, עלולה לשחוק את מעמדם בקרב חלקים נרחבים של הציבור האמריקאי. יתרה מכך, גם בתוך המחנה הרפובליקני עצמו הולכים ונשמעים קולות בדלניים וביקורתיים כלפי ישראל.

לפיכך, שימור העוצמה הרכה היהודית בארצות הברית מחייב מאמץ מתמשך לשמור על מעמד חוצה מחנות פוליטיים, להעמיק את הקשרים עם כלל מרכיבי החברה האמריקאית ולהבטיח שהיחסים עם ישראל והעם היהודי יוסיפו להיתפס כנכס משותף.

אירופה היא אחת הזירות המורכבות והחשובות ביותר לעוצמה הרכה היהודית. מצד אחד, היא הייתה ערש האנטישמיות המודרנית, ולאחר טבח השבעה באוקטובר 2023 חווה גל חריף של תקריות אנטישמיות אלימות במיוחד. מצד שני, האיחוד האירופי, המדינות החברות בו ושאר מדינות אירופה הם שותפיה המרכזיים של ישראל בתחומי הסחר, המחקר והחדשנות, וכן שותפים חיוניים בהנצחת זיכרון השואה, במאבק באנטישמיות, בהשכלה הגבוהה, בתרבות ובספורט. בד בבד, האיחוד האירופי ביסס את מעמדו כאחד השחקנים המרכזיים והמשפיעים בעולם בתחום העוצמה הרכה.

למרות המחלוקות המדיניות העמוקות בין ישראל לבין חלק ממדינות אירופה ומוסדות האיחוד האירופי, אירופה אינה זירה שניתן להפקיר. להפך, חיזוק העוצמה הרכה היהודית ביבשת הוא יעד אסטרטגי מהמעלה הראשונה. השגתו מחייבת בניית שותפויות ארוכות טווח עם מוסדות האיחוד האירופי, ממשלות אירופיות, רשויות מקומיות, אוניברסיטאות, מוזיאונים, ארגוני חברה אזרחית, אגודות מקצועיות, כנסיות וקהילות מוסלמיות מתונות.

שתי האוכלוסיות הגדולות בעולם נשענות על מסורות ציוויליזציוניות עתיקות ואינן נושאות את המטען התאולוגי הנוצרי שעיצב במשך דורות את היחס ליהודים באירופה. עם זאת, מאז טבח השבעה באוקטובר 2023 התחזקו בשתייהן נרטיבים אנטישמיים, בעיקר במרחב הדיגיטלי. בסין אף אפשרו הרשויות את הפצתם ולעיתים גילו כלפיהם סובלנות. לנוכח גודלן והשפעתן הגלובלית של סין והודו, למגמות אלה השלכות החורגות הרחק מגבולותיהן.

הודו היא כיום אחת מבעלות בריתה האסטרטגיות החשובות ביותר של ישראל באסיה, ואילו סין נותרה מעצמה בעלת השפעה מכרעת על הכלכלה, הטכנולוגיה והסדר הבינלאומי. בשתי המדינות יש לפעול לטיפול עניין מחדש בעם היהודי באמצעות הדגשת תרומתו כציוויליזציה עתיקה וכמקור לחדשנות, יזמות, מדע, חינוך, מסחר, משפחה ומסורת.

שלום סלומון ואלד טוען כי "אין זה הזמן המתאים ליוזמות מדיניות חדשות כלפי סין. כאשר הנסיבות ישתפרו, ראוי שישראל תשקול מדיניות ייעודית בסוגיית האנטישמיות בסין, שעשויה להיות לה גם השפעה רחבה יותר."⁶ ברוח זו, כאשר התנאים יבשילו, ראוי להרחיב את ההשקעה בלימודי יהדות באוניברסיטאות בסין ובהודו, לקדם כנסים משותפים, להעמיק קשרים עסקיים, להרחיב תוכניות לחילופי חוקרים וסטודנטים ולעודד שיח בין ציוויליזציות.

ליהדות ולאסלאם יסודות דתיים, משפטיים ותרבותיים משותפים. דווקא על רקע טבח השבעה באוקטובר 2023, המערכות בלבנון ובאיראן והקיטוב הגובר, על ישראל ועל העולם היהודי להימנע מדמוניזציה של האסלאם כמכלול ולהבחין בין שותפים פוטנציאליים לבין גורמים קיצוניים. אין זו רק חובה מוסרית, אלא גם אינטרס אסטרטגי. בד בבד, יש להעמיק את שיתוף הפעולה עם קהילות מוסלמיות מתונות במערב בתחומי חופש הדת, המאבק באסלאמופוביה ובאנטישמיות, כיבוד מסורות דתיות והגנה על זכויות מיעוטים. שותפויות אלה עשויות לבנות אמון בין קהילות, לצמצם את השפעתם של גורמים קיצוניים ולחזק את העוצמה הרכה של העם היהודי.

מגבלות העוצמה הרכה

עוצמה רכה אינה תרופת פלא, ויש להימנע מהפרזה ביכולותיה. היא אינה משכנעת את מי שאינו פתוח ואינו מבקש להשתכנע, אינה מחליפה עוצמה צבאית, מודיעין, בריתות אסטרטגיות או עוצמה כלכלית, ואינה מבטיחה אהדה או מונעת ביקורת. השפעתה על אויבים אידאולוגיים ועל ארגוני טרור מוגבלת וזניחה.

גם כאשר היא מצליחה, העוצמה הרכה היא משאב שברירי. אהדה ולגיטימציה עשויות להשתנות במהירות, ולעיתים דווקא החלטות נכונות מבחינה אסטרטגית או מוסרית כרוכות במחיר תדמיתי. מנהיגים אינם יכולים לעצב את מדיניותם על-פי סקרי דעת קהל, אך הם חייבים להביא בחשבון את השלכותיה על הלגיטימיות הבינלאומית. מדינה דמוקרטית נדרשת להסביר לא רק מה היא עושה, אלא גם מדוע היא פועלת, מהם גבולות פעולתה, באילו עקרונות היא מונחית ולאילו תכלית.

מגבלה נוספת היא שהשפעתה של העוצמה הרכה תלויה בהקשר. מה שמעורר הערכה בזירה אחת עלול לעורר חשד או התנגדות בזירה אחרת. הצלחה כלכלית יהודית יכולה לעורר הערכה, אך גם קנאה ותיאוריות קונספירציה. הברית ההדוקה עם ארצות הברית מחזקת את מעמדה של ישראל בחלק מהאזורים בעולם, אך עלולה לפגוע בתדמיתה באחרים. ירושלים מעוררת השראה ותחושת קדושה עבור רבים, אך גם מחלוקת ועימות. גם התרבות היהודית עשויה למשוך קהלים מסוימים ולהרחיק אחרים. משום כך, אסטרטגיה של עוצמה רכה חייבת להיות מותאמת לקהלי היעד ולהקשר הפוליטי, התרבותי והחברתי שבו היא פועלת.

לבסוף, עוצמה רכה נשחקת כאשר נפער פער מתמשך בין ערכים מוצהרים לבין התנהלות בפועל. אם ישראל והעם היהודי מבקשים להיתפס כמזוהים עם דמוקרטיה, זכויות אדם, תיקון עולם וכבוד האדם, אך נתפסים כמי שאינם פועלים בהתאם לערכים אלה, מקורות המשיכה שלהם עלולים להפוך למקורות של ביקורת ודחייה. עוצמה רכה נשענת בראש ובראשונה על אמינות, ועקביות בין ערכים למעשים היא תנאי הכרחי לקיומה.

מחזון למעשה: עקרונות לקידום העוצמה הרכה היהודית והישראלית

פרק זה מבקש לתרגם את החזון למעשה. להלן עקרונות אסטרטגיים לקידום העוצמה הרכה היהודית והישראלית במאה ה-21, לנוכח התמורות בסדר הבינלאומי ובמיוחד המציאות שנוצרה בעקבות טבח השבעה באוקטובר 2023.

1. הקמת מועצה גלובלית לעוצמה רכה יהודית

מוצע להקים מועצה אסטרטגית שתאגד את ישראל והתפוצות היהודיות לצד קרנות, אוניברסיטאות, צוותי חשיבה, מוסדות תרבות, ארגוני ספורט, מומחי ממשל, מדיניות ויחסים בינלאומיים, מומחי רשתות חברתיות יוצרי תוכן דיגיטלי, מדענים, אנשי חינוך ונציגי החברה האזרחית. המועצה לא תשמש גוף דיפלומטיה ציבורית, הסברה או גוף קובע מדיניות. ייעודה יהיה לתאם בין הגורמים השונים, למפות נכסים ואתגרים, לקדם מחקר, ליזום שותפויות ולהעריך את השפעתם של מיזמים בתחום העוצמה הרכה.

2. השקת מדד עוצמה רכה יהודית

מוצע לפתח מדד שיטתי ומבוסס מחקר שיבחן את מעמדם של העם היהודי וישראל בזירות מרכזיות, ובהן דעת קהל, אקדמיה, תרבות, המרחב הדיגיטלי, תקשורת, ספורט, דיפלומטיה, פילנתרופיה, שיח בין-דתי, תיירות וחילופי חוקרים וסטודנטים. מטרתו של המדד אינה לדרג קהילות, אלא לזהות מגמות, לאתר מוקדי חולשה ולחשוף הזדמנויות לחיזוק העוצמה הרכה.

3. שיקום היחסים עם מוסדות בינלאומיים

ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה לזנוח את הזירה הרב־צדדית. האו"ם, סוכנויות, בתי הדין והטריבונלים הבינלאומיים, מועצות מקצועיות וארגונים בינלאומיים ממשיכים לעצב נורמות, אמנות בינלאומיות, משפט מנהגי, לקבוע סדרי יום ולהשפיע על הלגיטימיות של מדינות. גם כאשר קיימת בהם הטיה מתמשכת כלפי ישראל, אין בכך כדי להצדיק נסיגה מהזירה.

לשם כך, מוצע להשקיע בהכשרת דור חדש של דיפלומטים, משפטנים, מומחי ממשל גלובלי ואנשי חברה אזרחית, ישראלים ויהודים, המתמחים במוסדות ובארגונים רב־צדדיים. במקביל, יש לבנות קואליציות, להוביל יוזמות, להשתתף באופן פעיל בדיונים ולהשפיע מתוך היכרות עמוקה עם כללי המשחק, השפה והתרבות הארגונית של מוסדות אלה.

4. קידום רפורמה במשפט הבינלאומי ובמוסדות הבינלאומיים

כבר בראשית המאה ה־21 היה ברור שהמשפט הבינלאומי מתקשה להתמודד עם טרור, ארגונים לא־מדינתיים, לחימה בשטח בנוי, נשק בלתי קונבנציונלי והדילמות הניצבות בפני דמוקרטיה הנאבקות בארגוני טרור. אירועי השבעה באוקטובר 2023 המחישו עד כמה החריפו קשיים אלה. במקביל, התפתחות הלוחמה ההיברידית, המרחב הדיגיטלי והבינה המלאכותית מעמיקה את הפער בין המציאות המשתנה לבין הכללים והמוסדות שנועדו להסדירה.

מוצע שישראל והעם היהודי, בשיתוף מומחים ומדינות שותפות, ייזמו מסגרות חשיבה וקבוצות מומחים לגיבוש הצעות לעדכון המשפט הבינלאומי ולהתאמת המוסדות הבינלאומיים למציאות האסטרטגית של המאה ה־21. אין המטרה לערער על הסדר הבינלאומי, אלא לחזק את יכולתו להתמודד עם אתגרים חדשים תוך שמירה על עקרונות היסוד של המשפט הבינלאומי.

5. השקעה בחינוך יהודי ובלמודי יהדות בעולם

מוצע להרחיב את לימודי היהדות, מדינת ישראל, העברית, היידיש, הלדינו, ההיסטוריה היהודית והאנטישמיות באוניברסיטאות ובמוסדות מחקר ברחבי העולם. במקביל, מוצע לפתח קורסים דיגיטליים פתוחים, להרחיב תוכניות מלגות, לקדם תוכניות לחילופי חוקרים וסטודנטים, להשקיע בהכשרת מורים ולהקים תוכניות מנהיגות.

מאמץ זה צריך לפנות ליהודים וללא יהודים כאחד. עתידה של העוצמה הרכה היהודית יושפע במידה רבה מהאופן שבו הדורות הבאים יכירו ויבינו את העם היהודי, את תרבותו, את שפותיו, את תולדותיו ואת מדינת ישראל.

6. הרחבת השותפויות המדעיות והרפואיות

מוצע להרחיב את שיתופי הפעולה המדעיים והרפואיים של ישראל באמצעות הקמת תוכניות וקרנות מחקר בינלאומיות עם מדינות הסכמי אברהם, ארצות הברית, מדינות אירופה ושותפות נוספות. שיתופי פעולה אלה צריכים להתמקד בתחומים בעלי חשיבות גלובלית, ובהם רפואה, בריאות הציבור, קיימות, שינויי אקלים, מים, מדבור, בינה מלאכותית, סייבר אזרחי ואתיקה של טכנולוגיות מתקדמות.

שותפויות מדעיות אינן מקדמות רק חדשנות וידע. הן יוצרות רשתות ארוכות טווח של אמון, מחזקות את מעמד הבינלאומי של ישראל והעם היהודי ומבססות שיתוף פעולה הנשען על אינטרסים וערכים משותפים, ולא רק על נסיבות פוליטיות משתנות.

7. הרחבת המעורבות ביוזמות גלובליות

מוצע להעמיק את מעורבותם של ישראל ושל העם היהודי ביוזמות בינלאומיות בתחומי הקיימות, שינויי האקלים, בריאות הציבור, ביטחון תזונתי, סיוע לפליטים, המאבק בסחר בבני אדם ובפשעה המאורגן, בריאות נשים, חינוך ופיתוח אחראי של טכנולוגיות מתקדמות. מעורבות זו אינה רק ביטוי לאחריות גלובלית, אלא גם מקור חשוב לעוצמה רכה. ערך תיקון העולם צריך לבוא לידי ביטוי לא רק בשיח היהודי הפנימי, אלא גם בעשייה גלויה, עקבית ומתמשכת להתמודדות עם אתגרי האנושות.

8. חיזוק הדיפלומטיה התרבותית היהודית והישראלית

מוצע להרחיב את ההשקעה בתרגום ספרות, בהפצת קולנוע, בפסטיבלים, במוזיאונים ובמרכזי תרבות יהודית, בתערוכות נודדות, בהוראת עברית, יידיש ולדינו ובשיתופי פעולה אמנותיים בינלאומיים. התרבות היהודית והישראלית היא מנכסיה המרכזיים של העוצמה הרכה היהודית. מימוש הפוטנציאל הטמון בה מחייב פעולה אסטרטגית, מתואמת ומתמשכת, החורגת מיוזמות מקומיות ונקודתיות.

9. הנכחת הנרטיב היהודי במרחב הדיגיטלי

מוצע להקים רשת בינלאומית של מהנדסי נתונים, מומחי דיגיטל ובינה מלאכותית, יוצרי תוכן, קולנוענים, יוצרי הסכטים, עיתונאים, אוצרים, חוקרים, ספורטאים ואנשי חינוך, שתפעל להנכחת הנרטיב היהודי במגוון שפות, פלטפורמות ופורמטים. אין מדובר בתעמולה, אלא בבניית נוכחות דיגיטלית עקבית, אמינה ורב־קולית, שתציג לקהלים ברחבי העולם את מורכבותו של העם היהודי, את תרבותו, ערכיו, הישגיו וסיפורו האנושי.

10. דיפלומטיית הספורט כמנוע לעוצמה רכה יהודית וישראלית

מוצע למצב את דיפלומטיית הספורט כאחד ממנועי העוצמה הרכה של ישראל ושל העם היהודי. חזון זה נשען על טיפוח תחומי המצוינות הספורטיבית של ישראל, ביסוס מעמדה בטכנולוגיות ספורט, הרחבת נוכחותם של ישראלים ויהודים במוסדות הספורט הבינלאומיים וטיפוח משחקי המכביה כנכס אסטרטגי. בעתיד ניתן לבחון את הרחבת הממד הבינלאומי של המכביה, לרבות השתתפות ספורטאים שאינם יהודים, ופיתוחה כפלטפורמה לשיח אזורי ולשיתופי פעולה עם מדינות הסכמי אברהם. לצד זאת, יש לקדם חילופי ספורטאים צעירים, אירוח אירועי ספורט בינלאומיים בישראל, מחקר אקדמי ושיתופי פעולה חוצי גבולות, מתוך הכרה ביכולתו של הספורט לבנות אמון, ליצור גשרים ולטפח קשרים גם במקומות שבהם הפוליטיקה מתקשה לפעול.

11. חיזוק הקשר עם ארצות הברית תוך שמירה על בסיס דו־מפלגתי

הברית עם ארצות הברית היא אחד מנכסיה האסטרטגיים החשובים ביותר של ישראל ואבן יסוד של העוצמה הרכה היהודית. עם זאת, אסור שישראל או העם היהודי יזוהו עם מחנה פוליטי אחד בלבד. מאז טבח השבעה באוקטובר 2023, וביתר שאת בעקבות העימותים האזוריים והפעולות הצבאיות המשותפות של ישראל וארצות הברית נגד איראן, התרחבו מגמות של קיטוב ושל ביקורת כלפי ישראל והקהילה היהודית בחלקים שונים של המערכת הפוליטית והחברה האמריקאית.

על ישראל והקהילה היהודית האמריקאית להיערך כבר עתה למציאות הפוליטית שלאחר נשיאותו של דונלד טראמפ, ולפעול לשימורו של בסיס תמיכה רחב ככל האפשר. הדבר מחייב העמקת הקשרים עם דמוקרטים ורפובליקנים, ליברלים ושמרנים, מוסדות אקדמיים, ממשלות מדינתיות, רשויות מקומיות, ארגוני חברה אזרחית, קהילות דתיות וקהילות אזרחיות מגוונות. שמירתה של ישראל כנושא הנהנה מתמיכה דו־מפלגתית רחבה היא יעד אסטרטגי בעל חשיבות עליונה לעתיד היחסים בין המדינות ולעוצמתו הרכה של העם היהודי.

12. כינונה של ברית מחודשת עם אירופה

אירופה היא אחת השותפות האסטרטגיות החשובות ביותר של ישראל. היא שותפתה המרכזית בתחומי הסחר, המחקר והחדשנות, אך גם הזירה שבה מתנהלים חלק מהמאבקים החריפים ביותר נגד ישראל, שבה מתרחבים גילויי החרם האקדמי, ושבה נרשמה מאז טבח השבעה באוקטובר 2023 עלייה חדה בתקריות אנטישמיות אלימות.

דווקא בשל מורכבות זו, מוצע לבנות מחדש את השיח ואת השותפות עם האיחוד האירופי, המדינות החברות בו ושאר מדינות אירופה. שותפות זו צריכה להתבסס על תחומי עניין משותפים ובהם המאבק באנטישמיות, הנצחת זיכרון השואה, חופש הדת, זכויות האדם, מדע וחדשנות, קיימות ושינויי אקלים, תרבות, ספורט והגנה על הדמוקרטיה. ישראל והעם היהודי אינם יכולים להרשות לעצמם לוותר על יבשת אירופה. דווקא משום שהיא זירה של מחלוקת, היא חייבת להיות גם זירה של שיח, שותפות והשפעה.

13. שיקום היחסים עם רוסיה

היחסים בין ישראל לרוסיה הידרדרו באופן משמעותי בעקבות פלישתה של רוסיה לאוקראינה, נפילת משטר אל-אסד בסוריה, וביתר שאת מאז טבח השבעה באוקטובר 2023. תמיכתה הגוברת של מוסקבה בחמאס, בחיזבאללה ובאיראן, לצד העמקת שיתוף הפעולה הצבאי והמדיני עם טהראן במהלך המבצעים שניהלו ישראל וארצות הברית בשנים האחרונות, הרחיבו עוד יותר את הפער בין המדינות. עם זאת, גם בתקופה זו אסור לראות ברוסיה זירה שניתן להתעלם ממנה. ברוסיה חיה הקהילה היהודית השביעית בגודלה בעולם, המונה כ-123,000 יהודים, והיא תוסיף להיות מעצמה בעלת השפעה במזרח התיכון ובעלת משקל בסוגיות ביטחון אזוריות, ובכלל זה במאבק נגד איראן וארגוני הטרור הפועלים באזור.

ככל שהמלחמה באוקראינה תגיע לסיומה ויחל תהליך של חידוש השיח בין רוסיה לבין מדינות המערב, על ישראל והעם היהודי להיערך לפתיחת ערוצי הידברות משלהם עם מוסקבה. אין מדובר בהתעלמות ממחלוקות עמוקות או בויתור על עקרונות, אלא במאמץ לקדם אינטרסים ישראלים ויהודיים ארוכי טווח, להגן על ביטחון ורווחתן של הקהילות היהודיות, לחזק קשרים בתחומי המדע, התרבות והחינוך כאשר התנאים יאפשרו זאת, ולהשיב בהדרגה גם את העוצמה הרכה היהודית לזירה הרוסית.

14. העמקת העוצמה הרכה בסין, בהודו ובמעצמות המתהוות

המציאות הגאופוליטית הנוכחית אינה בשלה ליוזמות מדיניות רחבות כלפי סין. עם זאת, כאשר התנאים יאפשרו זאת, על ישראל ועל העם היהודי לפתח תפיסה ארוכת טווח כלפי בייג'ינג, שתשלב קשרי תרבות, אקדמיה, מדע וחדשנות עם שיח מדיני ישיר וכן בסוגיות רגישות, ובהן מדיניות "סין האחת" והמאבק באנטישמיות במרחב הסיני.⁷

גישה דומה נדרשת כלפי הודו ומעצמות מתהוות נוספות, תוך התאמתה למאפייניה של כל מדינה, לאינטרסים המשותפים ולרגישויותיה הפוליטיות, התרבותיות וההיסטוריות.

15. הרחבת הסכמי אברהם, קידום נורמליזציה עם ערב הסעודית והעמקת השיח היהודי-מוסלמי

על ישראל ועל העם היהודי להבחין בין מאבק בלתי מתפשר באסלאם הרדיקלי לבין בניית שותפויות עם מדינות וקהילות מוסלמיות מתונות. הרחבת הסכמי אברהם, קידום הנורמליזציה עם ערב הסעודית והעמקת הקשרים עם שותפים מוסלמים הם יעדים אסטרטגיים בעלי חשיבות אזורית ובינלאומית.

בד בבד, יש להעמיק את השיח היהודי מוסלמי במדינות המערב באמצעות שיתופי פעולה בין אוניברסיטאות, רשויות מקומיות, ארגוני חברה אזרחית, מוסדות דת וגופים מקצועיים. שותפויות בתחומי חופש הדת, המאבק באסלאמופוביה ובאנטישמיות, כיבוד מסורות דתיות, הגנה על זכויות מיעוטים ולכידות חברתית אינן רק ביטוי לערכים משותפים, אלא גם נדבך חשוב בחיזוק העוצמה הרכה של ישראל ושל העם היהודי.

16. הפיכתה של ירושלים למרכז עולמי של הגות, שיח ואחריות גלובלית

ירושלים יכולה וצריכה להפוך למרכז בינלאומי של הגות, שיח ואחריות גלובלית. כעיר המקודשת לשלוש הדתות המונותאיסטיות וכמוקד בעל משמעות היסטורית, דתית ותרבותית עולמית, היא יכולה לשמש זירה ייחודית לדיון באתגרים המרכזיים הניצבים בפני האנושות. לשם כך, מוצע להקים בירושלים פורום בינלאומי קבוע שיפגיש מנהיגים דתיים, אנשי רוח, מדענים, קובעי מדיניות ונציגי החברה האזרחית לדיון בחופש הדת, בינה מלאכותית, שינויי אקלים, פערים חברתיים, טכנולוגיות מתקדמות, אתיקה רפואית, שלום וביטחון וקדושת החיים.

ירושלים אינה חייבת להיתפס רק כמוקד של סכסוך. היא יכולה וצריכה להפוך גם למוקד עולמי של שיח, אחריות וחשיבה על עתיד האנושות.

סיכום: העוצמה הקשה מגינה על ההווה. העוצמה הרכה מעצבת את העתיד

לאורך ההיסטוריה ידע העם היהודי להפוך פגיעות לחוסן, פיזור לרשת עולמית, לימוד להשפעה וזיכרון לאחריות. הקמתה של מדינת ישראל הוסיפה ממד חדש של ריבונות, ביטחון ועוצמה צבאית, שלא עמד לרשותו במשך קרוב לאלפיים שנה. אולם המאה ה-21 מלמדת שהישרדותם של ישראל והעם היהודי אינה נשענת על עוצמה צבאית בלבד. היא תלויה גם בלגיטימיות, באמון, בשותפויות, בחופש הדת, במדע, בתרבות, בחינוך וביכולת לספר לעולם סיפור רחב, אמין ומשכנע מזה שמבקשים אויביהם להכתיב.

טבח השבעה באוקטובר 2023, המלחמה והמבצעים הצבאיים שבאו בעקבותיו המחישו יותר מכל שעוצמה צבאית היא תנאי הכרחי לקיומם של ישראל והעם היהודי. אסור לוותר על צבא חזק, על מודיעין איכותי, על הרתעה ועל יכולת להגן על אזרחי ישראל. אך אירועים אלה גם חשפו את גבולותיה של העוצמה הקשה. צה"ל יכול להגן על גבולות המדינה, אך אינו יכול לבנות אמון בקמפוסים ברחבי העולם, למנוע חרם אקדמי או ביטול אירועי תרבות, לשכנע דור צעיר, לחזק קשרים עם קהילות מיעוט, להגן על ספורטאים ישראלים בזירה הבינלאומית או להבטיח שיהודים בתפוצות יחישו ביטחון בזהותם. לשם כך נדרשת עוצמה רכה.

עוצמה רכה יהודית אינה תחליף למדיניות אחראית, לביטחון, לדיפלומטיה או למוסר. היא גם אינה מסע הסברה. היא היכולת להפעיל באופן אסטרטגי את נכסיו הייחודיים של העם היהודי: ציוויליזציה בת אלפי שנים, מדינה חדשנית, תפוצות משגשגות, מוסדות חינוך ומחקר, הישגים מדעיים, תרבות עשירה, פילנתרופיה, ספורט, זיכרון היסטורי, רשתות גלובליות ומערכת ערכים בעלת הד ציבורי רחב.

חזון של עוצמה רכה מחייב גם תרבות של אחריות. עליו לכלול מאבק נחוש באנטישמיות, בדה-לגיטימציה ובהטיות כלפי ישראל והעם היהודי, אך גם בחינה כנה של האופן שבו מדיניותן של ממשלות ישראל, השיח הפוליטי וההתנהלות הציבורית משפיעים על מעמדה הבינלאומי של ישראל ועל ביטחון של הקהילות היהודיות. עוצמה רכה אינה נבנית באמצעות דחיית ביקורת, אלא מתוך אמינות, עקביות ונכונות לבחון, ללמוד ולהשתפר.

אם העוצמה הצבאית מבטיחה את קיומם של ישראל ושל העם היהודי, העוצמה הרכה תקבע במידה רבה כיצד ייתפסו בעולם, מי יבקש לשתף עמם פעולה, על-פי אילו ערכים יישפטו ועד כמה יוכלו להשפיע על סביבתם. העוצמה הקשה מגינה על ההווה. העוצמה הרכה מעצבת את העתיד.

* פרופסור שרון פרדו הוא עמית מחקר בכיר במכון למדיניות העם היהודי ופרופסור ללימודים אירופיים ויחסים בינלאומיים במחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

הערות

1. בשנת 2004 פרסם המכון מסמך שכותרתו "עוצמה רכה כנכס לאומי." החזון הנוכחי נשען על מסמך זה ומעדכן אותו לנוכח התמורות הדרמטיות בסדר הבינלאומי ובמציאות הישראלית והיהודית, ובייחוד אירועי השבעה באוקטובר 2023, המלחמה בעזה והמערכות בלבנון ובאיראן.
2. Joseph Nye S. Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004), p. x.
3. Sergio DellaPergola, "World Jewish Population, 2024," in Arnold Dashefsky and Ira M. Sheskin (eds.), *American Jewish Year Book 2024* (Cham: Springer, 2025), <https://www.cbs.gov.il/he/Documents/World%20DellaPergola%202024%20complete.pdf>.
4. Stuart Murray, *Sports Diplomacy: Origins, Theory and Practice* (Abingdon: Routledge, 2018).
5. Nelson Mandela, "Nelson Mandela's Speech at The First Laureus World Sports Awards Ceremony, Monaco," Laureus Sports World Awards, 25 May 2000, <https://www.youtube.com/watch?v=y1-7w-bJCtY>.
6. שלום סלומון ואלד, אנטישמיות סינית 2021–2025: מקורות ומטרות (ירושלים: המכון למדיניות העם היהודי, 2026), ע"מ 39, pdf. <https://jppi.org.il/wp-content/uploads/2026/02/האנטישמיות-הסינית-עברית.pdf>.
7. שלום סלומון ואלד, אנטישמיות סינית 2021–2025: מקורות ומטרות (ירושלים: המכון למדיניות העם היהודי, 2026), ע"מ 39, 41–42, pdf. <https://jppi.org.il/wp-content/uploads/2026/02/האנטישמיות-הסינית-עברית.pdf>.